

Scientific Bulletin of Chełm
Section of Pedagogy
No. 1/2019

WYKORZYSTANIE NOWYCH MEDIÓW PRZEZ DZIECI
W WIEKU WCZESNOSZKOLNYM

USING THE NEW MEDIA BY CHILDREN
IN THE EARLY EDUCATION AGE

ANNA GRABOWSKA

The Jan Kochanowski University (Poland)
e-mail: grabowska.kielce@gmail.com

MARIOLA WOJCIECHOWSKA

The Jan Kochanowski University (Poland)
e-mail: mariola.wojciechowska@vp.pl

ABSTRACT: *This article presents results of a research regarding using the new media by children in their early stage of education. A particular attention has been paid on influencing of home environment factors for the range of using the new media by children as well as individual variables. It has been determined a connection between the child's gender, his/her achievements, place, parents' education, family structure, family's material standing and the range of using the new media by the children. The article presents also, based on the literature about the topic, the researchers' opinions on a family role in the media education of the child. The paper ends with constataions resulting from the research as well as proposals to involve in work with children.*

KEY WORDS: *media, child, early education age, family, media education*

WSTĘP

Nowe media są przykładem nadzwyczaj szybkiego rozwoju technik komunikacyjnych, za którymi wiele osób, szczególnie starszych nie jest w stanie nadążyć. W drugiej połowie XX wieku za *nowe* media uznawano telewizję i radio, tymczasem aktualnie „nowymi” nazywa się szereg masowych mediów, dysponujących dzięki cyfrowej technologii funkcjonalnością i dostępem do miliardów odbiorców. Szeroki dostęp do odbiorcy, swoboda korzystania z różnego rodzaju przekazu sprawia, że nowe media są bardzo popularne wśród dzieci i młodzieży.

Obok rodziny i szkoły media stały się częścią życia dzieci, determinując ich rozwój w każdej perspektywie. Dostrzega się także znaczący wpływ mediów na wychowanie młodego pokolenia. Korzystanie z każdego rodzaju mediów może przynieść dziecku nieocenione korzyści. Szczególnie ważny pod tym względem jest Internet, który pozwala na rozwijanie swoich zainteresowań, poszerzanie posiadanej wiedzy, bezpośredni dostęp do wielu wydarzeń kulturalnych i artystycznych, pozyskanie informacji z różnych dziedzin, nabywanie i doskonalenie umiejętności posługiwania się obcymi językami, korzystanie z niezliczonej ilości baz danych, nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów. Jednak należy także mieć na uwadze fakt, że media mogą być źródłem wielu niebezpieczeństw dla dzieci, wywołując nieodwracalne szkody w procesie ich rozwoju emocjonalnego, społecznego i poznawczego. Zaniedbaniu ulegają także podstawowe normy i zasady postępowania. Korzystanie z Internetu, w którym obowiązuje anonimowość, powoduje, że dziecko przestaje odczuwać to, co nazywa się poczuciem kontroli społecznej. Znacznie poważniejsze szkody może wywołać niekontrolowane korzystanie z mediów w sferze poznawczej dziecka. Często jest to zahamowanie rozwoju poznawczego, a jego symptomy to m.in. ubogie słownictwo, opóźnienie w rozwoju mowy, zanik wyobraźni, brak twórczej aktywności, opóźnienia w nauce szkolnej. Oprócz tego korzystanie z mediów wpływa negatywnie na fizyczny rozwój dziecka, prowadząc do występowania zaburzeń niemalże we wszystkich układach: nerwowym, odpornościowym, kostnym, pokarmowym (Patzlaff, 2008, s. 82 -84).

ZNACZENIE RODZINY W PROCESIE WYCHOWANIA DZIECI DO KORZYSTANIA Z MEDIÓW

Rodzice, oprócz edukowania dzieci do korzystania z mediów, powinni także brać odpowiedzialność za sposoby użytkowania mediów przez dzieci i młodzież. Niezaprzeczalny fakt bliskości mediów i ciągłej ich obecności w naszym życiu powinien skłaniać dorosłych do intensywnej wychowawczej pracy. Głównie chodzi o pomoc w kształtowaniu u dzieci umiejętności korzystania z mediów, ale także budowanie świadomości o zyskach i stratach bezrefleksyjnego włączania mediów w naszą codzienność. Jednak oddziaływanie rodziny aktualnie ulega ciągłej transformacji. Omówienie przeobrażeń funkcji rodziny, jej struktury i różnorodnych modeli wychowawczych znajdujemy w pracach wielu autorów, np. Mirosława J. Szymańskiego, Zbigniewa Tyszki, Stanisława Kawuli, Leona Dyczewskiego (Szymański, 2001, p. 137, Tyszka, 2002, p. 80, Kawula, 2005, p. 88, Dyczewski, 1995, p. 39). Wspomniany M.J. Szymański pisze: „Oddziaływanie przez samo uczestnictwo w życiu zwane socjalizacją, niejednokrotnie okazuje się o wiele silniejsze od tego, co planujemy i staramy się realizować w toku celowo zorganizowanej działalności wychowawczej” (Szymański, 2001, p. 137). Z troską należy zaznaczyć, że we współczesnym świecie rodzice coraz mniej czasu poświęcają swoim dzieciom. Przyczyną tego jest angażująca rodzica na wiele godzin praca zarobkowa, wyjazdy w poszukiwaniu pracy, coraz częstsze rozwody wiążące się z mniejszym zaangażowaniem jednego z rodziców w wychowanie dziecka. Powoduje to m.in. zachwianie równowagi wewnętrznej rodziny, brak wiedzy na temat potrzeb dzieci oraz utratę kontroli nad nimi (Lalak, 2007, p. 223 - 227). Zakłóca także relacje dziecka z innymi ludźmi, co jest efektem braku wpojenia właściwych zasad życia społecznego. Dziecko szuka więc ratunku w Internecie – tam nawiąże i będzie utrzymywać relacje interpersonalne.

Prezentowane opracowanie odnosi się do dzieci w wieku wczesnoszkolnym, zwanym też późnym dzieciństwem. Trwa ono od 7 do 11 roku życia i jest czasem ogromnych zmian w życiu dziecka związanych z rozpoczęciem edukacji szkolnej. Dziecko ma w tym okresie określone obowiązki, staje się coraz bardziej samodzielne, poszerza krąg kontaktów społecznych (Matczak, 2003, p. 194 -196). Poszerzenie kontaktów społecznych sprzyja z kolei usprawnieniu funkcjonowania poznawczego, zdobywaniu wiedzy, rozwojowi zainteresowań, zdobywaniu kompetencji społecznych, prawidłowemu rozwojowi emocjonalnemu

i poszerzeniu sfery działania (Huget, 2007, p. 61 - 62). Niestety, coraz częściej zdarza się, iż sfera działania dziecka po ukończeniu zajęć w szkole ogranicza się jedynie do korzystania z mediów, ku zadowoleniu rodziców, którzy dzięki temu wiedzą, gdzie dziecko się znajduje, i że nie zagraża mu żadne niebezpieczeństwo (Waluś, 2016, p. 43 - 51). Nie zdają sobie jednak sprawy, iż nadmierne korzystanie z mediów może spowodować: trudności z samodzielnym myśleniem, zubożenie abstrakcyjnego myślenia, zaburzenia orientacji przestrzennej i pamięci, zubożenie komunikacyjnych zdolności, a dalej, problemy w nauce (Spitzer, 2013, p. 22- 23).

Oslabieniu ulega także autorytet rodzica. Tę rolę zaczynają spełniać rówieśnicy, youtuberzy, vlogerzy, którzy są idolami cieszącymi się „łatwym poklaskiem zdobytym przez uwiedzenie publiczności” (Piast, 1999, p. 184) Pamiętać trzeba, iż rozwój dziecka jest progresywny, dokonujący się dzięki obserwacji i naśladowaniu zachowań rodziców, rówieśników i osób pokazywanych w mediach. Dzięki temu, że przekaz medialny jest niezwykle atrakcyjny, dzieci chętnie naśladowują kreowane w mediach zachowania, zarówno te pozytywne, jak i negatywne (Bandura, 2007, p. 37 - 38). Leon Dyczewski twierdzi, że „najważniejszym czynnikiem decydującym o pozytywnym lub negatywnym oddziaływaniu mediów na więź rodzinną jest kompetencja medialna rodziców i dzieci. Przy obecnym rozwoju systemu medialnego należy ją kształtować od wczesnego dzieciństwa, już w rodzinie, a następnie w szkołach od najniższego do najwyższego szczebla” (Dyczewski, 2005, p. 239). Przy czym nie należy mylić kompetencji medialnej z umiejętnościami obsługi nośników medialnych: komputera, telewizora, laptopa, smartfona czy tabletu. Taka umiejętność nie oznacza, że ktoś posiada medialne kompetencje. Tą nazwą należy objąć następujące umiejętności: kreatywne uczestnictwo, rozumienie i krytyczne ocenianie różnych aspektów medialnych, mądre i świadome korzystanie z mediów, świadomość zagrożeń oraz jednoczesna umiejętność wyboru i klasyfikowania informacji – szczególnie istotne w dobie internetowego szumu informacyjnego” (Brzyszczyk, 2017, s.153- 154)

Trudno nie zgodzić się z tezą, że bycie członkiem społeczeństwa informacyjnego wymusza na rodzicach obowiązek przekazywania swemu potomstwu umiejętności polegających na świadomym posługiwaniu się mediami oraz selektywnym wyborze treści, które płyną ze strony mediów. To pomoże dzieciom w dostosowaniu odbioru treści do aktualnie odczuwanych potrzeb

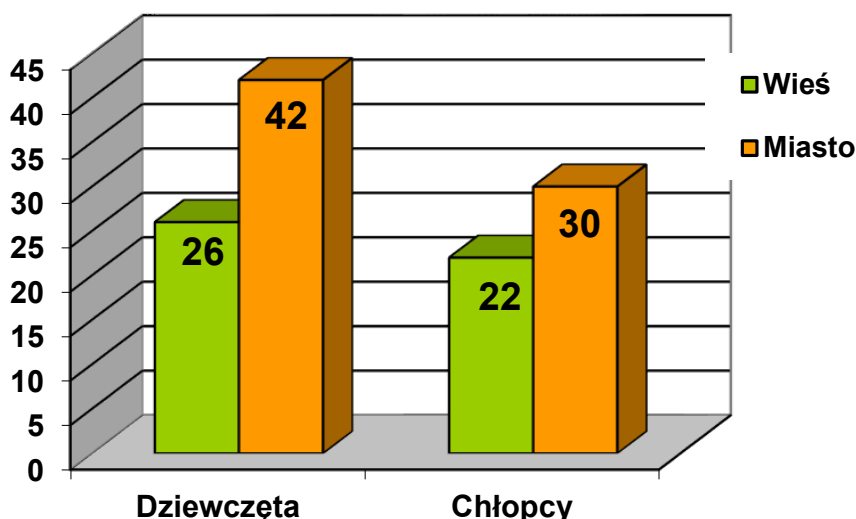
i preferencji (Czarkowski, 2009, p. 245 - 255). Odbiór treści medialnych w rodzinie wiąże się z tzw. kulturą korzystania z mediów, według której zachowania członków rodziny to m.in.: wspólny dobór takich treści, które odpowiadałyby zainteresowaniom wszystkich członków rodziny, potrzeba wspólnie spędzonego czasu, wyrażanie emocji i uczuć, tłumaczenie dzieciom tego, czego nie rozumieją w przekazach medialnych, wspólna ocena obejrzanych treści (Izdebska, 2007, p. 86 - 87). Ponadto korzystanie z mediów kompensuje (szczególnie w dysfunkcyjnych rodzinach) szeroko pojęte uczestniczenie w kulturze wiążące się z chodzeniem do teatru, do kina, do muzeów, czytanie książek, czasopism, słuchanie muzyki. Zaspakaja potrzeby poznawcze, komunikacyjne, relaksu, kontaktów międzyludzkich.

ZAŁOŻENIA BADAWCZE

Badania dotyczyły ustalenia związku między czynnikami środowiska rodzinnego, niektórymi czynnikami indywidualnymi dziecka a zakresem korzystania przez nie z nowych mediów. Jako metodę badawczą zastosowano sondaż diagnostyczny. Dla zweryfikowania przyjętych założeń wykorzystano pakiet statystyczny SPSS. Podstawą stały się charakterystyki bezwzględne i procentowe przyjętych do badań zmiennych. Dla określenia związku między zmiennymi zastosowano nieparametryczny test statystyczny Chi – kwadrat. W badaniach wykorzystano techniki badawcze: ankietowanie, obserwację swobodną, analizę dokumentów. Kwestionariusze ankiet skierowane były do uczniów klas III szkół podstawowych w regionie świętokrzyskim oraz do ich rodziców. Pytania dotyczyły tego, jak często dziecko korzysta z nowych mediów, jak szeroki ma dostęp do mediów, w jakim celu je wykorzystuje oraz jakie korzyści i straty w opiniach badanych przynosi dzieciom korzystanie z mediów.

TEREN BADAŃ I GRUPA BADAWCZA

Badania przeprowadzono w I Społecznej Szkole Podstawowej im. Mikołaja Reja w Kielcach, Szkole Podstawowej nr 27 im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Kielcach i Szkole Podstawowej im. Armii Krajowej Korpus „Jodła” w Łącznej. Grupę badawczą stanowiło 120 uczniów w/w szkół oraz ich rodziców. Charakterystykę ankietowanych uczniów w zakresie płci zawiera wykres 1.

Wykres 1. Badani uczniowie z uwzględnieniem płci

Grupa badanych uczniów to 68 dziewczynek (57,0%) i 52 chłopców (43,0%), z czego 60,0% trzecioklasistów to uczniowie mieszkający w mieście, a 40,0% to uczniowie mieszkający na wsi. Taki rozkład wynika z wyboru terenu badań, tj. w dwóch szkołach w mieście i tylko jednej na wsi. Najliczniejsza grupa uczniów (42,0%) charakteryzuje się średnią ocen w przedziale 5,0 - 4,1. Pozostałe średnie ocen ujmują badanych w następujące grupy: średnia ocen w przedziale 6,0 - 5,1 dotyczy 35,0% badanych, 4,0 - 3,1 posiada 22,0% badanych dzieci, a rezultaty na poziomie 3,0 i poniżej – 1,0% dzieci.

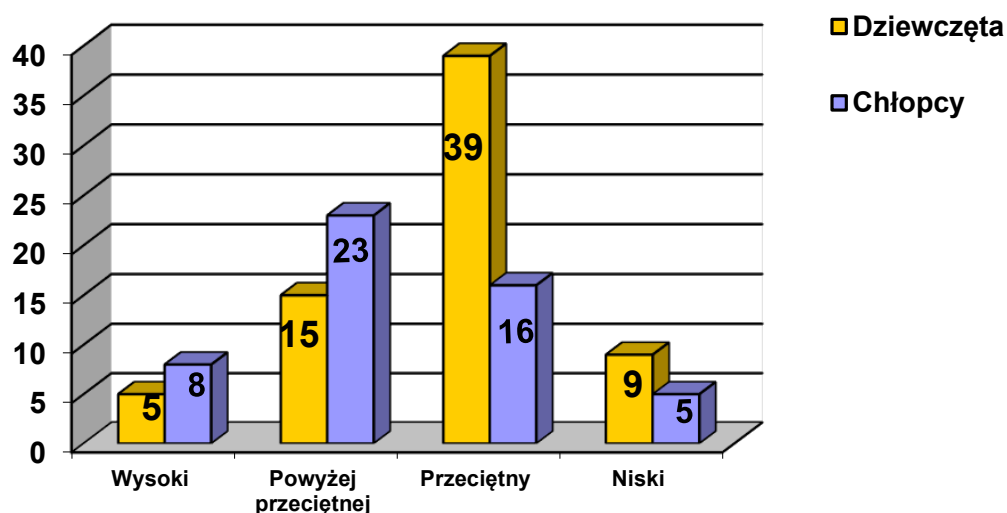
Większość ankietowanych uczniów (71,0%) wychowywała się w rodzinach pełnych, 11,0% w rodzinach niepełnych, 13,0% w rodzinach, w których nastąpił rozwód rodziców, 5,0% w rodzinach zrekonstruowanych. Połowa badanych rodziców (49,0%) oceniła sytuację materialną swych rodzin jako dobrą, 41,0% jako bardzo dobrą, w co dziesiątej rodzinie sytuacja materialna jest, zdaniem rodziców, wystarczająca. Matki badanych dzieci to najczęściej osoby z wykształceniem wyższym (39,0%), bądź średnim (41,0%). Wśród ojców dominują te same kategorie wykształcenia: wykształcenie średnie (38,0%) i wyższe (33,0%).

WYNIKI BADAŃ

Jak wcześniej zaznaczono zasadniczym celem badań było ustalenie zakresu korzystania przez dzieci z nowych mediów przez uczniów w wieku wczesnoszkolnym oraz determinantów. Zakres korzystania z mediów przez badanych uczniów z klas III szkoły podstawowej ustalono, biorąc pod uwagę ilość

dostępnych dla ucznia nośników mediów, czas spędzany przy komputerze, smartfonie, telewizorze i tablecie oraz cele, do których uczniowie wykorzystują media. Przyjęto cztery typy zakresów korzystania z mediów: *wysoki*, *powyżej przeciętnej*, *przeciętny* i *niski*. *Wysoki* stopień korzystania z mediów przypisano uczniom, którzy korzystają z: co najmniej z trzech urządzeń z dostępem do Internetu, 7 - 8 form aktywności w mediach, 5 - 6 programów komputerowych i spędzają z mediami ponad 5 godzin dziennie, *Powyżej przeciętnej* poziom korzystania z mediów przypisano uczniom, którzy korzystają z: trzech urządzeń z dostępem do Internetu, 5 - 6 form aktywności w mediach, 4 - 5 programów komputerowych i spędzają z mediami 4 - 5 godzin dziennie. Stopień *przeciętny* korzystania z mediów przypisano uczniom, którzy korzystają z: dwóch urządzeń z dostępem do Internetu, 2 - 3 form aktywności w mediach, 2 - 4 programów komputerowych i spędzają z mediami 2- 3 godziny dziennie. *Niski* stopień korzystania z mediów przypisano uczniom korzystającym z: jednego urządzenia z dostępem do Internetu, 1 - 2 aktywności w mediach, 1 - 2 programów komputerowych i spędzają z mediami 1 - 2 godziny dziennie.

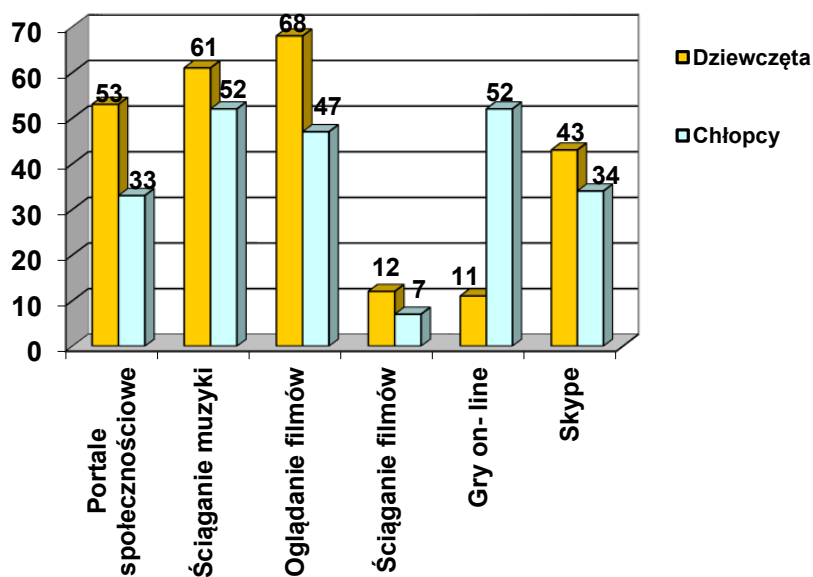
Dane liczbowe na temat zakresu korzystania z nowych mediów zawiera wykres 2.

Wykres 2. Zakres korzystania z nowych mediów przez badanych uczniów

Przeciętny zakres korzystania z nowych mediów odnotowano u 46,0% badanych dzieci. Blisko 1/3 badanych (32,0%) została przypisana do zakresu *powyżej przeciętnej*. Co dziesiąty uczeń korzysta z mediów w *wysokim* zakresie, zakres *niski* wykazuje 12,0% trzecioklasistów. Dane wskazują na zróżnicowany udział płci w poszczególnych kategoriach. I tak w kategorii *przeciętny* i *niski* zakres korzystania z nowych mediów przewagę stanowią dziewczęta, zaś w zakresie *wysoki* i *powyżej przeciętnej* większy udział mają chłopcy. Ustalenie zakresu korzystania z nowych mediów przez ankietowanych uczniów stało się podstawą do oszacowania związku między omawianą kategorią a płcią dziecka, osiągnięciami szkolnymi ucznia, miejscem zamieszkania, sytuacją materialną rodziny, strukturą rodziny i wykształceniem rodziców.

Badania wykazały, że zarówno dziewczęta, jak i chłopcy, mają pełny (100%) dostęp do smartfonów, komputera osobistego, telewizora (78,0% dziewcząt i 85,0% chłopców) i tabletów (57,0% chłopców i 62,0% dziewcząt). Chłopcy nieznacznie częściej niż dziewczęta korzystają z Internetu (88,0% dziewcząt i 90,0% chłopców). Natomiast dziewczęta więcej czasu spędzają przed telewizorem (od 2 do 3 godzin – 59,0% dziewcząt i 40,0% chłopców).

Wykres 3. Powody korzystania z Internetu przez badanych uczniów

Zgodnie z wynikami badań wszyscy uczniowie szukają informacji koniecznych dla odrobienia pracy domowej. Oprócz tego dziewczęta oglądają filmy (100,0%), słuchają muzyki (90,0%), korzystają z portali społecznościowych (78,0%) (w tym ze Skype'a – 63,0%), szukają informacji na temat celebrytów (51,0%). Chłopcy natomiast grają w gry online (100,0%), słuchają muzyki

(100,0%), oglądają filmy (90,0%), korzystają ze Skype'a (65,0%) i portali społecznościowych (63,0%). Ustalono cele korzystania z mediów przez badane dzieci wskazują więc na dość duże podobieństwo wykorzystywania mediów przez badanych trzecioklasistów. W tym miejscu warto wrócić do danych zawartych na wykresie 2. *Wysoki* zakres korzystania nowych mediów stwierdzono u 85,9% chłopców i 15,0% dziewcząt. Zakres *powyżej przeciętnego* dotyczy 63,0% dziewcząt oraz 37,0% chłopców, zakres *przeciętny* 69,0% dziewcząt i 31,0% chłopców. W zakresie *niskim* korzystania z nowych mediów mieści się 71,0% chłopców i 29,0% dziewcząt.

Wartość testu chi – kwadrat ($\chi^2_{obl.} = 16,852 > \chi^2_{0,05;3} = 7,815$ $H_1 \neq 0$) wskazuje, że istnieje związek między płcią a zakresem korzystania z nowych mediów przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym (wartość obliczona jest większa od wartości krytycznej dla poziomu istotności 0,05). Siła związku jest przeciętna ($R_c = 0,35$). Szczegółowa analiza danych dowodzi, że badani chłopcy częściej korzystają z gier on – line. Dziewczęta częściej i w większym zakresie korzystają z portali społecznościowych, Skype'a, oglądania i pozyskiwania filmów i muzyki z sieci.

Kolejnym aspektem badań było określenie związku między osiągnięciami szkolnymi badanych uczniów a zakresem korzystania przez nich z nowych mediów. Dane wskazują, że *wysoki* zakres korzystania z mediów najczęściej dotyczy uczniów ze średnią ocen 4,0 - 3,1 (46,0%), zakres *powyżej przeciętny* – uczniów ze średnią ocen 5,0 - 4,1 (39,0%), *przeciętny* uczniów ze średnią ocen 5,0 - 4,1, zakres *niski* 36,0% uczniów ze średnią ocen 6,0 - 5,1 i 36,0% uczniów ze średnią ocen 4,0 - 3,1. Wartość testu Chi – kwadrat: $\chi^2_{obl.} = 15,88 < \chi^2_{0,05;9} = 16,919$; $H_0 = 0$ dowodzi braku związku między osiągnięciami szkolnymi badanych uczniów a zakresem korzystania z nowych mediów przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym. A zatem niezależnie od osiągnięć szkolnych badanych trzecioklasistów zakres wykorzystywania przez nie dostępne media jest zbliżony.

Analiza danych umożliwiła również oszacowanie korelacji między miejscem zamieszkania a zakresem korzystania z nowych mediów przez badanych uczniów.

Wysoki zakres korzystania z mediów stwierdzono u 85,0% uczniów z miasta i tylko 15,0% uczniów zamieszkałych na wsi. Zakres *powyżej przeciętny* także w większym stopniu dotyczy uczniów z miasta (68,0%), niż ze wsi (32,0%). Podobnie jest z zakresem *przeciętnym* korzystania z mediów (60,0% uczniów

z miasta i 40,0% uczniów mieszkających na wsi). Dzieci pochodzące ze wsi dominują natomiast wśród uczniów, u których stwierdzono *niski* zakres korzystania z mediów (86,0%), podczas gdy wśród dzieci z miasta wskaźnik ten wynosi 14,0%. Można na tej podstawie wnosić, iż zaobserwowana sytuacja wynika z pewnej odmienności spędzania czasu wolnego przez dzieci mieszkające na wsi. Tu prawdopodobnie częściej towarzyszą dzieciom zabawy i zajęcia poza domem, w tym różnego rodzaju aktywność fizyczna.

Potwierdza to wartość testu χ^2 ($\chi^2_{obl.} = 15,004 > \chi^2_{0,05,3} = 7,815$ $H_1 \neq 0$), która jest większa od wartości krytycznej dla poziomu istotności 0,05. Oznacza to, że istnieje związek między miejscem zamieszkania a zakresem korzystania z nowych mediów przez uczniów w wieku wczesnoszkolnym, a siła tego związku jest przeciętna ($R_c = 0,33$). Obserwuje się, że im wyższy zakres korzystania z mediów, tym większy udział uczniów mieszkających w mieście i analogicznie im mniejszy zakres korzystania z mediów, tym większy udział uczniów zamieszkałych na wsi.

Kolejnym aspektem poczynionej analizy było ustalenie związku między sytuacją materialną badanych rodzin a zakresem korzystania z nowych mediów przez dzieci.

Wysoki zakres korzystania z nowych mediów stwierdzono u 54,0% uczniów, których sytuacja materialna rodziny jest *dobra* i u 46,0% uczniów z sytuacją materialną rodziny *bardzo dobrą*. Zakres *powyżej przeciętny* stwierdzono u połowy uczniów z sytuacją materialną *bardzo dobrą*, 45,0% z *dobrą* i 5,0% z *wystarczającą*. *Przeciętny* zakres korzystania z nowych mediów dotyczy ponad połowy uczniów (53,0%) z sytuacją materialną rodziny określaną jako *dobrą*, 37,0% z sytuacją materialną *bardzo dobrą* i co dziesiątego ucznia z rodzin z sytuacją materialną rodziny *wystarczającą*. Natomiast zakres *niski* korzystania z nowych mediów odnotowano u 42,0% uczniów z rodzin z sytuacją materialną *dobrą*, 29,0% uczniów z rodzin z sytuacją materialną *bardzo dobrą* i 29,0% uczniów z sytuacją materialną rodzin *wystarczającą*. Wartość wyliczona testu chi-kwadrat: $\chi^2_{obl.} = 11,649 < \chi^2_{0,05,9} = 16,919$; $H_0 = 0$ nie wskazuje na związek między sytuacją materialną rodziny a zakresem korzystania z nowych mediów przez badanych uczniów. Niezależnie więc od zasobów materialnych rodziny dzieci w podobnym zakresie wykorzystują różnorodne oferty dostarczane za pomocą nowych mediów.

Badania miały również na celu określenie znaczenia struktury badanych rodzin jako czynnika determinującego zakres korzystania z nowych mediów przez uczniów. Ustalono następujące relacje. Zakres *wysoki* korzystania z nowych mediów stwierdzono u 38,0% uczniów z rodzin *pełnych*, 31,0% uczniów z rodzin *niepełnych*, (w wychowanie zaangażowany jest jeden z rodziców) i 31,0% uczniów, których rodzice się rozwiedli. Zakres korzystania z mediów *powyżej przeciętny* w głównej mierze dotyczył uczniów z rodzin *pełnych* (73,0%), ponadto 13,0% uczniów pochodzących z rodzin, w których miał miejsce rozwód rodziców, 11,0% uczniów wychowywanych tylko przez jednego rodzica oraz 3,0% uczniów z rodzin *zrekonstruowanych*. Zakres *przeciętny* głównie dotyczył uczniów z rodzin *pełnych* (86,0%) oraz z niewielkim udziałem uczniów wychowywanych przez jednego rodzica (9,0%) i pochodzących z rodzin *zrekonstruowanych* (5,0%). Zakres *niski* korzystania z nowych mediów stwierdzono u 37,0% uczniów z rodzin *pełnych* oraz co piątego ucznia z rodzin z obecnością jednego rodzica, z rodzin z rozwiedzionymi rodzicami i z rodzin *zrekonstruowanych* (po 21,0%). Wartość wyliczona testu χ^2 jest większa od wartości krytycznej dla poziomu istotności 0,05: $\chi^2_{obl.} = 30,061 > \chi^2_{0,05;12} = 21,026$; $H_1 \neq 0$. Oznacza to, że istnieje związek między strukturą rodziny a zakresem korzystania z nowych mediów przez uczniów w wieku wczesnoszkolnym. Siła tego związku jest przeciętna ($R_c = 0,44$). Liczba dzieci pochodzących z rodzin *pełnych* w kategoriach *wysokiego*, *powyżej przeciętnego* i *przeciętnego* zakresu korzystania z mediów istotnie przeważa nad liczbą dzieci pochodzących z rodzin z jednym rodzicem i liczbą dzieci pochodzących z rodzin, w których rodzice rozwiedli się. Co może się wiązać zarówno z korzystniejszą sytuacją materialną rodzin *pełnych*, jak też większym zaangażowaniem dzieci z rodzin *niepełnych* w pracach na rzecz rodziny.

Ostatnią kategorią skorelowaną z zakresem korzystania z nowych mediów przez dzieci w wieku wczesnoszkolnym było wykształcenie rodziców. W pierwszym kroku analizie poddano dane dotyczące wykształcenia matek badanych trzecioklasistów. *Wysoki* zakres korzystania z nowych mediów stwierdzono u ponad połowy uczniów, których matki osiągnęły *wyższe* wykształcenie (55,0%), 38,0% dzieci matek z wykształceniem *średnim* i 7,0% dzieci matek z wykształceniem *zasadniczym zawodowym*. Wynika to zapewne z tego, że dobrze wykształconym kobietom łatwiej jest znaleźć pracę, jednak aktywność zawodowa powoduje, że matki próbujące łączyć obowiązki zawodowe

z domowymi mają mało czasu na zajęcie się dziećmi. Zakres korzystania z nowych mediów *powyżej przeciętnej* stwierdzono u połowy dzieci matek z wykształceniem *wyższym* (50,0%), prawie połowy (45,0%) dzieci matek z wykształceniem *średnim* oraz 5,0% dzieci matek z wykształceniem *zasadniczym zawodowym*. Zakres *przeciętnej* korzystania z nowych mediów w 43,0% dotyczy dzieci matek z wykształceniem *średnim*, w 39,0% matek z wykształceniem *wyższym*, co czwartego dziecka matki z wykształceniem *zasadniczym zawodowym* (24,0%) i tylko 4,0% kobiet z wykształceniem *podstawowym*. Z kolei zakres *niski* korzystania z nowych mediów stwierdzono u 36,0% dzieci matek z wykształceniem *zasadniczym zawodowym* i *średnim* oraz 28,0% dzieci matek z *wyższym* wykształceniem. Wyniki testu Chi – kwadrat dla związku między wykształceniem matek a zakresem korzystania z nowych mediów przez uczniów przedstawia się następująco: $\chi^2_{obl.} = 13,6595 < \chi^2_{0,05;9} = 16,919$; $H_0 = 0$. Oznacza to, że nie występuje związek między wykształceniem matek a zakresem korzystania z nowych mediów przez uczniów w wieku wczesnoszkolnym. Bez względu na zdobyte wykształcenie matki ich dzieci w równym stopniu mają dostęp do nowych mediów i chętnie z nich korzystają.

Kolejne wyliczenia dotyczyły związku między wykształceniem ojców a zakresem korzystania z nowych mediów przez uczniów. Zakres *wysoki* korzystania z nowych mediów, podobnie jak w przypadku matek, dotyczy uczniów, których ojcowie osiągnęli wykształcenie na poziomie *wyższym* (61,0%). Ponadto zakres ten stwierdzono u 31,0% dzieci ojców z wykształceniem *średnim* i 8,0% dzieci ojców z wykształceniem *zasadniczym zawodowym*. *Powyżej przeciętnej* zakres korzystania z nowych mediów przejawia 37,0% dzieci ojców z wykształceniem *średnim*, 34,0% dzieci ojców z wykształceniem *wyższym* oraz 29,0% dzieci ojców z wykształceniem *zasadniczym zawodowym*. Zakres *przeciętnej* korzystania z nowych mediów dotyczy 36,0% dzieci ojców z wykształceniem *średnim*, 32,0% dzieci ojców z wykształceniem *wyższym*, co czwartego dziecka, którego ojciec deklaruje wykształcenie *zasadnicze zawodowe* (25,0%) oraz 7,0% dzieci ojców z wykształceniem *podstawowym*. Ostatni – *niski* zakres korzystania z nowych mediów – stwierdzono u połowy dzieci ojców z wykształceniem *średnim* (50,0%), 36,0% dzieci ojców z wykształceniem *zasadniczym zawodowym* i 14,0% dzieci ojców z wykształceniem *wyższym*. Wyniki testu Chi – kwadrat dla związku między wykształceniem ojców a zakresem korzystania z nowych mediów przez

dzieci wynosi: $\chi^2_{obl.} = 8,9912 < \chi^2_{0,05;9} = 16,919$; $H_o = 0$ i dowodzi, iż nie istnieje związek między wykształceniem ojców a zakresem korzystania z nowych mediów przez uczniów w wieku wczesnoszkolnym. Ojcowie, podobnie jak matki, bez względu na poziom wykształcenia umożliwiają dzieciom korzystanie z nowych mediów.

PODSUMOWANIE

Zgromadzony w toku badań materiał empiryczny oraz dokonana analiza ilościowa i jakościowa uzyskanych danych stały się podstawą do skonstruowania kilku wniosków. Zakres korzystania z nowych mediów w badanej grupie uczniów jest zróżnicowany mieści się w czterech wyróżnionych kategoriach od wysokiego do niskiego. Dane dowodzą, że płeć badanych uczniów różnicuje zakres korzystania z nowych mediów. Zauważa się także pewne preferencje – dziewczynki najczęściej i najchętniej korzystają z portali społecznościowych, natomiast chłopcy preferują gry online.

Należy stwierdzić, że miejsce zamieszkania determinuje zakres korzystania z nowych mediów przez badanych uczniów. Uczniowie mieszkający w mieście w większym zakresie korzystają z nowych mediów niż uczniowie mieszkający na wsi. Wiąże się to prawdopodobnie z odmiennym wykorzystaniem czasu wolnego przez obydwie grupy, w tym przeznaczanie jego części na rzecz najbliższego otoczenia oraz rodziny. Jak należy założyć, dzieci mieszkające na wsi bardziej są angażowane w pracę na rzecz rodziny, niż ma to miejsce w środowisku miejskim.

Wbrew przewidywaniom struktura rodziny nie determinuje korzystanie z nowych mediów przez badanych uczniów. Jak widać, wielkość i skład rodziny nie wyznacza badanych zachowań dzieci. W równym stopniu korzystają one z szerokiej oferty medialnej. Zaobserwowana sytuacja skłania do refleksji i otwiera nowe pytania o jakość funkcjonowania współczesnych rodzin oraz podejmowania przez rodziców rzeczywistych starań w dostarczaniu dzieciom szerokiej oferty umożliwiającej wszechstronny rozwój na miarę ich potrzeb i możliwości. Przeprowadzona analiza zgromadzonego materiału empirycznego dowiodła ponadto, że zasadniczym źródłem wiedzy, z którego uczniowie czerpią informacje na temat bezpiecznego korzystania z nowych mediów, szczególnie z Internetu, jest szkoła. Zasługuje to na szczególne podkreślenie. Można

powiedzieć, że w tym wypadku nauczyciele pełnią ważniejszą rolę niż rodzice w przygotowaniu dzieci i młodzieży do umiejętnego poruszania się w świecie mediów.

O popularności mediów wśród dzieci w wieku wczesnoszkolnym przesądza ich dostępność. Dzieci szczególnie preferują urządzenia z ekranem dotykowym, który intuicyjnie i z łatwością obsługują. Szeroka gama kolorów, migotanie ekranu i atrakcyjność obrazów powodują, że urządzenia medialne stają się ulubionymi *zabawkami* dzieci od pierwszych chwil jego życia, determinując ich rozwój. Trudno zatem nie doceniać znaczenia rodzinnej socjalizacji w przygotowaniu młodego pokolenia do życia w świecie współczesnych technologii. Ważne jest więc rozumienie przez rodziców obowiązku realizacji przez nich edukacji medialnej. Należy przyjąć, że to właśnie na rodzicach spoczywa ciężar wykształcenia w dziecku świadomości tego, jak oddziałują media oraz nauczanie dzieci interpretacji medialnych komunikatów. Istotną sprawą jest też staranność rodziców w przygotowaniu dzieci do właściwego korzystania z dobrodziejstw czasu wolnego. Dostarczanie dzieciom właściwych wzorców spędzania czasu wolnego jest ważne w tworzeniu równowagi pomiędzy korzystaniem z mediów a aktywnymi formami wypoczynku. Zadaniem rodziców jest także ustalenie z dzieckiem reguł korzystania z mediów oraz egzekwowanie ich przestrzegania. Wszystko po to, aby chronić dzieci przed odbiorem niebezpiecznych treści zakłócających ich rozwój.

BIBLIOGRAPHY:

- Apanowicz J. (2002). *Metodologia ogólna*. Gdynia: Wydawnictwo „Bernardinum”.
- Bandura A. (2007). *Teoria społecznego uczenia się*. Warszawa: PWN.
- Brzyszczyk E. (2017). *Kształcenie kompetencji medialnych u dzieci w wieku przedszkolnym. Edukacja medialna w niepublicznym naukowym przedszkolu integracyjnym Mini College w Kielcach*. „Państwo I Społeczeństwo” nr 3, s. 151 – 159.
- Cudak H. (1999). *Znaczenie rodziny w rozwoju i wychowaniu małego dziecka*. Warszawa: Warszawa Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej.
- Czarkowski I. J. (2009). *Rodzina wobec społeczeństwa informacyjnego*. In: Marzec H., Wiśniewski C. (ed.), *Rodzina na początku III tysiąclecia – obraz przeszłości i teraźniejszości*, (s.245 - 254). Piotrków Trybunalski: Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie.

- Dankowska – Kosman M. (2008). *Media i ich odbiorcy: międzypokoleniowe różnice w odbiorze*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP.
- Dyczewski L.(1995). *Family – Society – Nation*. W: Kurzynowski A. (edit.), *Family in a period of system transformation*. Warszawa: Pedagogical University TWP.
- Dyczewski L.(2005). *Więź rodzinna a media elektroniczne*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”. Rok LXVII, zeszyt 1, s. 225 – 242. Pobrane z <http://repozytorium.amu.edu.pl:8080/> (20,06.2019).
- Hanyga – Janczak P. (2007). *Mass media a zachowania dzieci i młodzieży w czasie wolnym*. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona, Nr 2 (77 – 78), s.79 -88.
- Holtkamp J.(2011). *Co ogłupia nasze dzieci?: nowe media jako wyzwanie dla rodziców*. Kraków: Wydawnictwo „Salwator”.
- Huget P. (2007). *Od dzieciństwa do młodości. Psychologiczno – pedagogiczne podstawy kształcenia nauczyciela polonisty*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS.
- Izdebska J. (2007). *Dziecko w świecie mediów elektronicznych*. Białystok: Wydawnictwo Trans Humana.
- Jędrzejko M., Taper A. (2012). *Dzieci a multimedia*. Warszawa – Dąbrowa Górnicza: Wydawnictwo Aspra.
- Kawula S. (2005). *Shapes of modern family. Familological outline*. Toruń: Edit.Adam Marszałek.
- Kielar – Turska M. (2002). *Dziecko w świecie wirtualnym, szanse i zagrożenia*. In: Strykowski W., Skrzydlewski W. (ed.). *Media i edukacja w dobie integracji*, s.121 – 143).Poznań: eMPi 2.
- Kubicka D., Kołodziejczyk A. (2007). *Psychologia wpływu mediów: wybrane teorie, metody, badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Lalak D. (2007). *Společne uwarunkowania kryzysu rodzicielstwa*. In: Libiszowska – Żółtkowska M. (ed.). *Czego obawiają się ludzie? Współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie.*, s.223 – 237. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Matczak A. (2003). *Zarys psychologii rozwoju. Podręcznik dla nauczycieli*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Patzlaff R. (2008). *Zastygłe spojrzenie. Fizjologiczne skutki patrzenia na ekran a rozwój dziecka*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Piast K. P. (1999). *Elementy demoniczne w muzyce rockowej. Na podstawie literatury polskiej i zagranicznej*. In: Nowak J. (ed.), *Satanizm – rock – narkomania*, s.83 – 213. Lublin: Wydawnictwo KUL.

- Spitzer M. (2013). *Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie swoje dzieci?* Słupsk: Dobra Literatura.
- Tyszką Z. (2002). *Family in the modern World*. Poznań: Science Publisher UAM.
- Szymański M. J. (2001). *Crisis and change. Studies on educational transitions in Poland in 90's*. Kraków: AP Publisher.
- Waluś S. (2016). *Współczesna rodzina wobec nowoczesnych technologii*. In: Pujer K. (ed.), *Rodzina i szkoła wobec szans i zagrożeń społeczno – cywilizacyjnych*, s, 43 – 51. Wrocław: Exante.